

članku Naši sodniki in državni pravdniki v spominskem zborniku Pol stoletja društva "Pravnik", ki je izšel v Ljubljani leta 1939.

Ivanka Uršič je predstavila Matevža Ternovca. Da je bil zelo vsestranska osebnost, nam pove že naslov članka *Matevž Andrejevič Ternovec (1842–1913) pravnik, publicist, prevajalec, narodnjak*. Kot državnega uradnika so ga precej premeščali, verjetno je tudi to vplivalo na njegovo širše dojetje okolice ter političnih dogodkov. V sodni praksi si je prizadeval uveljaviti slovenski jezik, kar mu je v dobršni meri tudi uspelo. Kot že naslov pove, se je poskušal na publicističnem in prevajalskem področju, zbiral pa je tudi narodno blago. Pomembna je bila njegova vloga narodnega buditelja, več problemov pa je povzročilo njegovo poseganje v jezikoslovje, prevajanje in publicistiko. Podobno kot njegov znanec in prijatelj Henrik Tuma je skušal pri nas uveljaviti elemente ruskega jezika in se zato zapletal v znanstvene prepire z jezikoslovci.

O Alojzu Filipiču, ki je preživel v Grgarju težavno obdobje med obema vojnama, čas druge svetovne vojne in povojno obdobje, govori članek Irene Breščak *Alojz Filipič (1888–1963) duhovnik in botanik*. Ob opisovanju njegovega dela se razgrne pred bralcem zgodovinsko ozadje, ki je pogojevalo marsikatero odločitev. Na drugi strani pa je zelo pomembno tudi njegovo delovanje na področju botanike.

Zanimivo življenjsko pot podjetnika, organista in zborovodje Leopolda Doljaka je v članku *Leopold Doljak (1904–1952) podjetnik, organist in zborovodja* predstavila Aleksandra Pavšič Milost. V času med obema vojnama se je Leopoldu Doljaku posrečilo zgraditi trdno in ugledno ekonomsko eksistenco; pomagal je lahko družini pa tudi rojstnemu kraju. Podobno je bilo tudi med drugo svetovno vojno, po vojni pa sta meja in nove razmere vse bolj ovirale njegovo gospodarsko dejavnost. Kljub obsežni gospodarski dejavnosti pa si je vedno znal vzeti čas za petje, orgljanje in vodenje zborov.

Pomemben grgarski rojak je bil tudi Matej Bor. Usodo njegove družine, ki se je morala pred soško fronto umakniti na Štajersko in življenjsko pot Vladimirja Pavšiča – Mateja Bora ter njegovo vrnitev v rodi Grgar, je opisala Petra Kolenc v članku *Od Vladimirja Pavšiča do Mateja Bora – pesnik v spominih sestre Anice in Grgarcev*.

Med duhovniki, ki so bili grgarski domačini, je bil tudi Stanko Pavlin. Njegovo življenjsko pot je opisal Tone Ciglar v razpravi *Misijonar Stanko Pavlin SDB (1916–2002)*.

Ta sklop zaključuje članek Bojana Doljaka *Grgarski Doljaki in njihova zgodovina*. Ob raziskavi izvora priimka in njegovi razširjenosti v slovenskem prostoru na dolgo in široko predstavi zgodovino Doljakov v Grgarju, kjer se ob opisovanju posameznikov ponovijo že opisana dejstva.

Predzadnji sklop ima naslov Pred domačim pragom. V njem so predstavljene grgarske znamenitosti in posebnosti.

Andrejka Ščukovt je predstavila *Gotsko znamenje "Katarinca" v Grgarju*. Spregovorila je o dokaj neugodni usodi tega znamenja in o njegovi uspešni restavraciji.

Justina Doljak je v prispevku z naslovom *Iz roda v rod* spregovorila o narodopisnih značilnostih in posebnostih Grgarja, od delovnih šeg in navad do običajev, ki so zaznamovali praznične dni v letu. Na kratko je predstavila tudi običaje, ki so spremljali človeka ob dveh najpomembnejših dogodkih, ob rojstvu in ob smrti.

Podzemeljsko bogastvo Grgarja in bližnje okolice je opisal Franc Lauko Marušič v prispevku *Grgarske jame*.

O naši tehnični dediščini, o mlinih, govori članek Benjamina Černeteta *Grgarski mlini*. Da je bilo mlinarstvo pomembna gospodarska panoga, nas prepriča že njihovo število. Zanimive pa so tudi tehnične rešitve preskrbe z vodo.

Benjamin Černe je tudi avtor članka *Zapis zemljepisnih imen v Grgarju in njegovi okolici na zemljevidih*. S samim zapisovanjem teh imen pa se ukvarja Matej Šekli v članku *Zemljepisna imena v Grgarju in njegovi okolici*.

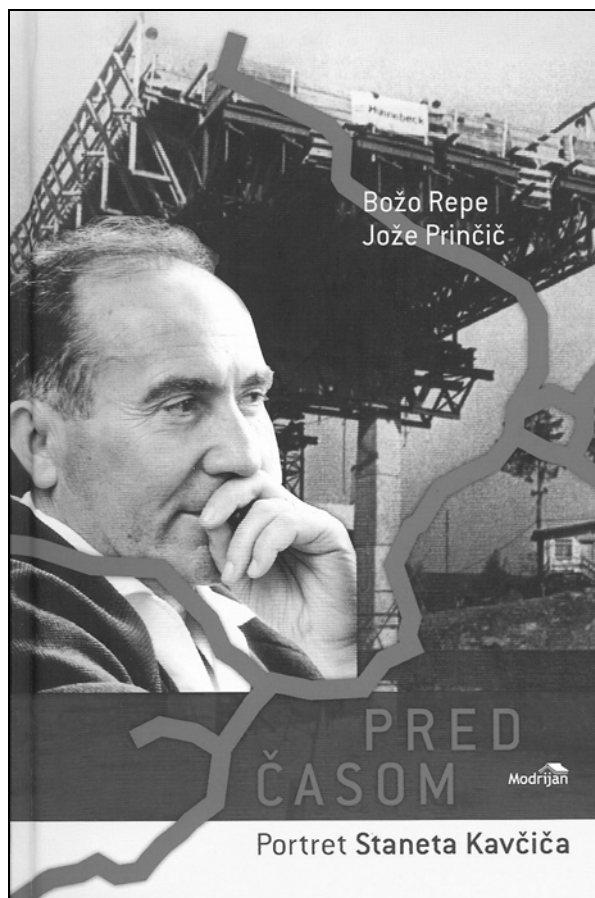
Zadnji sklop, ki ima naslov *Utrinki za spomin*, pa z izbranimi fotografskimi posnetki zaokroži predstavitev Grgarja.

Eva Holz

Božo Repe, Jože Prinčič: Pred časom. Portret Staneta Kavčiča. Ljubljana : Modrijan, 2009, 239 strani.

Odkritje spomenika Stanetu Kavčiču v parku poleg grobnice narodnih herojev in Državnega zbora RS je na nek način logičen zaključek umeščanja Kavčiča v slovensko zgodovino. Za Kavčiča bi lahko trdili, da je bil v nekaterih krogih in tudi pri dokajšnjem delu slovenske javnosti, tisti politik, ki bi nas lahko popeljal na pota boljšega in samostojnejšega gospodarskega in političnega razvoja, če njegova politična pot ne bi bila nasilno prekinjena. Nekaj tega slovenskega opevanja Kavčiča kot junaka je nedvoumno povezano tudi s slovenskim čaščenjem poražencev oz. preganjancev. Na drugi strani ne smemo pozabiti, da so pri Kavčičevem padcu pomembno vlogo igrale "zdrave sile", ki so bile slovenskega izvora.

Avtorja knjige sta Božo Repe in Jože Princič. Glede na njuni raziskovalni usmeritvi je logična razdelitev knjige na poglavja, ki so posvečena političnemu razvoju oz. delu Kavčiča, in na poglavja, ki se osredotočijo na gospodarske vidike Kavčičevega dela.

Knjigo pričanja Repetovo poglavje Med revolucijo in liberalizmom, ki je pregled celotnega življenja Staneta Kavčiča. Opisuje njegovo mladost, opustitev šolanja, politično delo med drugo svetovno vojno in povojno delo. Repe je poglavje zaključil s pripovedjo o posmrtni prisotnosti Kavčiča. Kavčič je veliko časa po odstranitvi iz politike posvetil pisanju dnevnika, ki je bil izdan po njegovi smrti. Dnevnik je bil ob koncu osemdesetih let zanimivo čtivo z opaznanji in analizami moža, ki je soustvarjal sistem oz. si prizadeval za njegovo preobrazbo, a je sistem v osemdesetih letih tako na gospodarskem kot na političnem in ostalih področjih, zašel v krizo, ki jo je bilo na koncu mogoče rešiti le z energičnim presekem.

Princič v drugem poglavju na nekaj več kot desetih straneh predstavi Kavčičevo delo v gospodarstvu v prvih dveh desetletjih po vojni. V prvih letih omenjenega obdobja je bil Kavčič na nekaj pomembnih funkcijah v gospodarstvu. Je pa vsaj v prvem desetletju še vztrajal na tedaj edinem zveli-

čavnem razumevanju gospodarstva v vseh njegovih podrobnostih in posebnostih. V drugi polovici petdesetih let se je njegov odnos začel spreminjati. To je Princič nekako umestil v Kavčičevo bolj pomembno gospodarsko politično funkcijo – povezal ga je s položajem podpredsednika vlade oz. Izvršnega sveta SRS. Ob branju tega poglavja dobi bralec občutek, da se je Kavčičevo gledanje na gospodarstvo spreminjalo vzporedno s poglobljanjem gospodarskih težav, v katere je Jugoslavija bredla kljub reformnim poskusom v začetku šestdesetih let 20. stoletja. Kavčičeva razmišljanja so bila zagotovo trezna, a po drugi strani za okorele planske gospodarstvenike nesporejmljiva, nerazumljiva in neprenosljiva v prakso. Kavčič je tako sredi leta 1962 govoril o nujnosti uskladitve proizvodnje s porabo, ki temelji na realnih temeljih in ne na željah. Poudarjal je pomen mednarodnega sodelovanja in konkurenčnosti gospodarstva, zagovarjal je investicije, ki so utemeljene z vseh možnih posledic neke naložbe. Načrtovanja, trg in samoupravljanje so sodvisni dejavniki učinkovitega gospodarstva. Tisti, ki se spomnimo osemdesetih let, so nam te besede povsem domače. Slišali smo jih neštetokrat iz ust mnogih "strokovnjakov", ki so reševali jugoslovansko gospodarsko barko, ki je bila že zelo naluknjana.

Pred osrednjim delom knjige je Repe na kratko predstavil partijski liberalizem. Kavčič je poosebljal liberalizem v Sloveniji, pri čemer pa ne smemo spregledati, da se je liberalizem v gospodarstvu začel že v času Borisa Kraigherja. V javnosti je spomin na to obdobje največkrat povezan z nekaj odmevnimi gospodarskimi in političnimi aferami. Te afere se seveda niso pričele kot afere, pač pa so to postale zaradi poznejših reakcij trde politične struje – politične in gospodarske akcije so bile ocenjene kot negativne. Ne smemo pozabiti, da je se je liberalizem pojavil v enopartijski državi, kjer struktura sistema ni dovoljevala intelektualne širine in svobodnega razmišljanja. Brez zadržkov lahko pritrđimo Repetovim mislim ob koncu poglavja, ko ocenjuje, da je bilo lomljenje kopij na plečih posameznikov, kot. npr. predavateljev na FSPN, pravzaprav nekaj postranskega, kar večine prebivalcev, ki so se zadovoljili z boljšim standardom in udobnejšim življenjem, ni zanimalo oz. je šlo mimo njih.

Kot jedro knjige lahko označimo dve obsežnejši poglavji: Vlada in njena gospodarska politika (Princič) in Afer (Repe). Princič opozarja na kompetentnost Kavčičeve ekipe, v kateri so bili posamezniki, ki so bili ustrezno izobraženi in s kar nekaj prakse na področjih, katerih resorje so prevzeli. Ne da bi želel koga posebej izpostavljati, naj omenim vsaj dva, ki sta tudi še v zadnjih letih prisotna v slovenskem javnem življenju. To sta Ernest Petrič in Miran Mejak. Kavčičeva gospodarska politika je kmalu prišla v razkorak z gospodarsko politiko zvezne vlade. Slednja se je vse bolj odmikala od

reformnih usmeritev, sprejetih sredi šestdesetih let. Razkorak med slovensko vlado in zvezno vlado je v Sloveniji kmalu pomenil tudi razkorak med slovensko vlado in slovenskim partijskim vodstvom, ki je sledilo zvezni politiki. Pomemben element gospodarske politike, ki ga v Sloveniji pred tem, za razliko od Hrvaške in Srbije, ni bilo, je bil dolgoročni načrt razvoja. Dolgoročni načrt je predvideval okrepitev in prestrukturiranje gospodarstva. Okrepil naj bi se terciarni sektor. Velik del te krepitve bi šel na račun primarnega sektorja. Prinčič opozarja na spremembo razvojne politike tudi v segmentu lokacije. Povojni industrijski razvoj je bil usmerjen predvsem na večje centre, kot so bili Ljubljana, Maribor, Celje in Kranj ter še nekaj manjših. Ostala območja in predvsem obrobni oz. obmejni kraji so bili zapostavljeni. Z nekaj odstopanji je vlada uspela, da je bila sprejeta zakonodaja, ki je spodbudila skladnejši razvoj Slovenije. Vsi tisti, ki se spomnimo gospodarskih razprav v osemdesetih letih prejšnjega stoletja, bomo ob branju posameznih odstavkov Prinčičevega poglavja o gospodarski politiki Kavčičeve vlade ugotovili, da se stanje in besednjak v razpravah o gospodarskem razvoju v skoraj dvajsetih letih sploh niso spremenili.

Repe nam v poglavju Afere predstavi štiri dogodke, ki jih posamezniki omenjajo kot elemente vladavine oz. oznake časa Staneta Kavčiča. Najbolj prepoznani sta cestna afera in afera 25 poslancev. Manj se javnost spomni obiska Cirila Žebota v Sloveniji in zadev, povezanih s teritorialno obrambo. Za vse omenjene afere bi mogli najti skupni imenovalec, ki bi lahko bil nespoštovanje dogovorjenega in različno razumevanje določenih pravil. V omenjenih aferah bi kdo lahko iskal tudi usodne zgodovine posledice ali govoril o prvih lastovkah demokratizacije, a po mojem bi to bilo pretirano. Akcija 25 poslancev je poskus izrabe zakonskih okvirjev, ki pa so bili še vedno strogo znotraj socialističnega sistema in z demokratično možnostjo izbiranja nimajo nič.

V zaključnih poglavjih Repe in Prinčič pojasnita odstavitev Staneta Kavčiča iz političnega življenja in opozorita na njegovo dediščino, ki je zelo konkretna predvsem v njegovem Dnevniku, ki je bil zanimivo branje ob koncu osemdesetih let, ko sta bila gospodarstvo in politika v slepi ulici. Gospodarski položaj je bil neugoden tudi zaradi nenehnega uspešnega neizvajanja reform in dogovorne ekonomije, ki se najpogosteje ni uspela dogovoriti o trdnih temeljnih okvirjih. Kavčičeve analize, ki jih beremo v Dnevniku, kažejo človeka, ki se je sprijaznil s tem, da je moral zapustiti politiko, nikar pa si ni dovolil vzeti, da bi smel kritično razmišljati o sodobnem dogajanju v Sloveniji in tudi v njeni okolici.

Bojan Balkovec

Helena Seražin: Kultura vile na Vipavskem in Goriškem od 16. do 18. stoletja. Trst : Založništvo tržaškega tiska, 2008; zbirka Druge poti, 215 str.

Že leta 2008 je izšla znanstvena monografija Helene Seražin z naslovom *Kultura vile na Vipavskem in Goriškem od 16. do 18. stoletja*. Knjiga je za slovenski prostor dragocena že zaradi dejstva, da predstavlja zgodovinski, umetnostni in kulturni razvoj vile na Vipavskem in Goriškem, torej na območju, ki so ga slovenski umetnostni zgodovinarji dolgo časa pozabljali, razen nekaterih častitljivih izjem: žal že pokojni Marko Vuk, ki se je posvečal širši problematiki primorskega umetnostnega razvoja; dr. Ferdinand Šerbelj, ki se še vedno ukvarja z baročnim slikarstvom na Goriškem, spodbuja raziskovalno dejavnost in predstavitev rezultatov na simpozijih ter razstavah, dobro sodeluje z raziskovalnimi institucijami in zainteresiranimi posamezniki v zamejstvu; dr. Robert Peskar, ki je obdelal gotsko arhitekturo; v zadnjem času pa tudi Igor Sapač, ki je v zbirki *Gradovi na Slovenskem*, ki sta jo začela z dr. Ivanom Stoparjem, končno prispel tudi do primorskega konca; s posameznimi prispevki pa bi lahko omenili še koga (Metoda Kemperl ...). Tako stanje ujetosti v praznino med dvema svetovoma traja že

